

JELENITS ISTVÁNNAL

Felkészülés a szeretetre

Jelenits István teológus, tanár a budapesti piarista gimnáziumban, és a biblikus tárgyak előadója a piarista rend hittudományi főiskoláján: A Vigilia régi munkatársa, még 1951-ben Sík Sándor főszerkesztősége idején kezdett publikálni a lapban. *Betű és lélek* című kötete 1978-ban jelent meg a Szent István Társulat kiadásában. Ő állította össze Pilinszky János prózájának hagyatékából a *Szög és olaj* című kötetet, amely 1983-ban a felújított Vigilia-Könyvek sorozatának első darabja volt. Ugyancsak az ő szöveggondozásában készült a halott költő prózai írásainak egy teljesebb gyűjteménye, *A mélypont ünnepélye* címmel, amely a Szépirodalmi Könyvkiadónál lát napvilágot.

*

– *A hit, ha jól értelmezem, a legalapvetőbb emberi képesség. Kimerülése maga a halál. Eltékozolható, tönkretéhető. Lehetséges azonban, hogy a hit kicsírázzon, felnőjön és teremjen. Ilyenkor mondjuk valakiről: megérett a halálra. Ezért gondolom én, hogy hit nélkül vagy a hit képessége nélkül nincsen ember. Nincsen emberi élet. Ki merné bizonyossággal kijelenteni valakiről, hogy nem hívő, vagy valamely magról, hogy az nem fog kicsírázni? Ahhoz persze, hogy az elvetett mag kikeljen, önmagában a mag kevés. Sok egyéb feltételnek kell meglennie. De ahhoz is, hogy a hit megmozduljon. Melegíthet Isten óvó tenyerének napja, ha nincs jó talaj, ahova gyökerünket eresszük. Ez a talaj pedig számunkra a közösség, vagy végső esetben egy-egy ember. Ahogy szeretetünk képessége embereken keresztül válhat valósággá, úgy hitünk is csak emberi kapcsolataink gyökerén nőhet föl Istenhez.*

– Azt gondolom én is, hogy amögött, amit a teológiában szoros értelemben hitnek szoktunk nevezni, ott van egy tágabb embe-

ri nyitottság. Személyes kapcsolatokra való képesség. Igény is, vágy is arra, hogy az ember személyes kapcsolatokra lépjen, és ezekben kiegészüljön. Nyilvánvaló, hogy az ilyen emberi közösségek alapozzák meg a hitet. Ezekből nő ki az a figyelem, amely már nem emberre nyílik, hanem Istenre. Nem könnyű, nem is lehet pontosan megmondani, hogy ez mikor válik már Istenre nyíló érdeklődéssé. Biztos, hogy éppen ezen a ponton is érezhető az Evangélium igazsága, ahol Jézus a szeretettel kapcsolatban mondja el újra meg újra: aki azt állítja, hogy szereti Istent, de felebarátait nem, az hazug. Más és más képben visszatérő gondolat ez az Evangéliumban. Így van mindez a hittel is. Aki nem igyekszik odafigyelni a másik emberre, az az Isten iránt sem tud érdeklődni. Ha hívőnek mondja is magát, és az Istenre vonatkozó igazságokat keményen igyekszik az élete középpontjába állítani, hite akkor sem lesz igazi, élő kapcsolat Istenrel. Nem lesz személyes mélységet hordozó dialógus. (Persze én abban is hiszek, hogy az elmeszesedett és elfásult hitet az Isten oldaláról induló beavatkozások adott pillanatban megpróbálják újra meg újra áttörni, és megint elevenné tenni. A már elfásult és megkövült hit sem teljesen reménytelen.) Az Evangéliumban éppen akkor, amikor az ítéletről beszél Jézus, azt mondja: Éheztem és ennem adatok, mezítelen voltam és felruházatok. Akik hallják, azt kérdezik: Mikor láttunk téged? Ő így felel: Amit egynek a legkisebbek közül tettetek, velem tettétek. Bizonytalán egyoldalú ez a beállítás, de valami nagyon fontosat sarkít ki Isten szándékából. Isten fia emberré lett, és elvegyült az emberek között. Nemcsak a szeretetben, hanem a figyelemben, a megértésben is igaz, hogy amit egynek a legkisebbek közül tesszünk, azt neki tesszük. Tehát akkor vagyunk az ég közelében, ha egymás közelé-

ben is igyekszünk lenni. Ez föltétlenül így van.

– A hívő és nem-hívő megnevezésén nekem áthallik a keresztény és pogány máig tartó téves megítélés is, és minden olyan megkülönböztetés – akár a fehér ember és fekete ember –, amelyik a világot mesterségesen és erőszakosan megosztja. A politikai praktikum és praktika. Legnagyobb veszélyét abban látom, hogy az egyént szerepbe kényszeríti. A szerepek pedig a mindenkori hatalom szigorú dramaturgiája szerint színjátékká, drámává szerveződnek, amiben aztán lehet békés párbeszédet folytatni, de lehet, sőt kell – ha a dramaturgia úgy kívánja – másokat megítélni és elítélni is.

– Hiszek abban, amiről az Evangélium ír, és Jézus beszél, hogy egyszer majd ő választja ketté az emberiséget. Csak jobbra és balra lehet akkor állni, senki sem marad középben. Ez az egyetlen komoly kettéválasztás. Ott készülődik ez a világban és bennünk is, körülöttünk is. Ennek a határvonalai semmiképpen sem azonosak azokkal, amelyek a látható világban csoportokra osztják az embereket. Még azokkal sem, amelyek a hívők és nem-hívők táborát jelölik. Rahner óta beszélünk anonim keresztényekről. A teológiában sok kérdést vetett föl ez a fogalom. Azért látnunk kell, hogy valami nagyon fontos dologra nyit rá Rahner, amikor azt mondja, azok között is, akik nem jutottak el odáig, hogy Jézus Krisztusban a megtestesült Igét, Isten Fiát fölismerjék, nagyon sokan együttműködnek vele, bár más néven tisztelik. Ugyanakkor a hívő, az egyházban élő ember számára állandóan adott a kísértés, hogy hite valahogyan kiüresedjék. Hiába van akkor ezen a csoporton belül élő kapcsolat, amelyik őt Istenhez vagy Jézushoz kösse, számára nem realitás többé. A valóságos csoportok titokban alakulnak. Diákoknak szoktam mondani: az emberi élet egy kicsit olyan, mint az a fajta kártyajáték, ahol nem ismerik egymást a partnerek, – majd a végén az ütések együtt számítanak, de sokáig nem tudják, hogyan is tartoznak össze.

– Az elidegenedett ember a magányát gyakran próbálja úgy beállítani, úgy értékelni, mintha az a termékeny csönd állapota lenne; igazi lehetőségünk a világ és Isten közelségébe kerülnünk. Erről beszél számos vallási vonat-

kozású bölcsekedés is, és az üdvözülést e magányos út eredményeként ígéri, amikor is megjelenik az egyéni üdvözülés fogalma. Embert a magánytól, a csak önmagának való életnél nagyobb átok és szegényen nem süjthat. Vizolygást kelt hát, ha ezt magatartásként, magabecsülésként kezelik. Nincs olyan ép érzesű ember, aki önmaga üdvözüléseért csak egy lépést is tudna tenni. Ez több a kozmopolitizmusnál, ez univerzális stréberség. Van is manapság nyüzsgés a maradandóság, a halhatatlanság, vagyis a halál körül. Nem Isten kegyelmét, hanem valamifajta istennek a kegyeit keresik. Hadd hivatkozzam én is Jézusra, aki mint Isten sem és mint ember sem a maga üdvösségéért cselekedett.

– Az üdvösség úgy, ahogy Jézus élénk állítja, önmagában sem magányos valami, hanem az élő Istennel való találkozás. A Szentháromság közösségébe való belépés. Tulajdonképpen ebben a közösségben máris benne vagyunk a kegyelem kimondhatatlan és kifürkészhetetlen áramai révén. Az üdvösség éppen az, ami láthatatlanul és tapasztalatilag soha nem egészen realizálható módon, de itt van, itt munkálkodik bennünk és körülöttünk, és egyszer csak nyilvánvalóvá válik. Isten él bennünk, és mi Istenben. Őbenne tartozunk össze egymással is. Tehát ha az üdvösség szót keresztény módon értjük, akkor a magányos üdvösség fából vaskarika. Ez természetes. Ugyanakkor érdemes másik oldalról is elindulni ennek a kérdésnek a vizsgálatakor. Nemes Nagy Ágnesnek A szomj című verse: „Ha hűsevő növény lehetne testem, / belémszívódnál illatomba estem” stb., amely most a gimnáziumi szöveggyűjteménybe is belekerült, ezzel a sorral zárul: „Szeretsz, szeretlek. Mily reménytelen.” Hallatlan élesen fogalmazza meg azt a tapasztalatot, hogy a pusztán emberi szeretet valahol mindig beleütözik a saját határaiba. Ellehetetlenül. Eléje nemcsak az irigy sors, a társadalmi határok, a szerelmeseket egymástól távol tartó erők építenek gátakat, hanem a szerelem természete is, ami azt jelenti, hogy egy ponton túl odaadhatatlan az ember. Mindig is titok marad számunkra, akit nagyon szeretünk, akit senki sem és semmi sem tart távol tőlünk. Nem föltétlen ellenséges titok, de idegen-ség. Nos, én azt gondolom, hogy Istennel kapcsolatban oldódik föl az embernek a

végso magánya. Őbenne találkozunk egymással is. Úgy, ahogy *Pilinszky* annyiszor megírta verseiben, – annál a bizonyos ke-rekasztalnál nincs első és utolsó. Ott oldó-dik föl ez a „Szeretsz, szeretlek. Mily re-ménytelen” sorrall jellemzett tapasztalás. Egyedül azért, mert Isten van, és ökö-rülötte rajzik ki a szeretet, s ezért nem reményte-len végül is az emberi szeretet. Feléje tart és benne teljesedik ki. Azt hiszem, az üdvösség ilyen módon értendő. *Gabriel Marcel* úgy fo-galmazta, hogy Isten a *toi absolu*. Az abszo-lút te. Nem tudom egészen pontosan, hogy ő ezt gondolta-e, de én mindig azzal egészí-tem ki, hogy azok az emberek, akikkel mi kapcsolatban vagyunk, tegezhető, és vissza is tegeznek minket. De ők nem *toi absolu*. Nemcsak olyan értelemben, hogy nem ab-szolútumok, hanem nem válnak egészen te-vé. Ha tegezzük is őket, ott sötétlik bennük a letegezhetetlen. Isten az abszolút te, akivel szemben, akinek színe előtt mi is abszolút én-né válunk, és aki körül úgy születik meg belőlünk a *mi*, hogy az is maradéktalanul egymásra ragyog, és sehol nem maradnak átvilágítatlan, közölhetetlen sötétségek vagy némaságok az emberben.

– *Az előbb mondottakkal egyetérték, mégis feltűnőnek tartom, hogy az egész keresztény témakörben a férfineműség uralkodik. Isten atya, a Szentlélek Jézus nemzője, Jézus pedig fiú. Alig van meleg, közvetlen gesztusuk a nő-höz, az asszonyhoz. Számunkra, hogy egész-séges utódaink szülessenek e földön, fontos a maga teljességében megélt szerelem. A szere-lemre persze nincs kategória, nem irányítható, nem rokonítható. Megközelítésére kevésnek bizonyul a humánus, a demokratizmus, a logika, bármilyen vallás stb. Szétszakítva vi-szont égi és földi egységét – lelkiségre és tes-tiségre – rögtön kezelhető lesz: eddig jó, on-nan bűn; ekkor jó, akkor bűn... Márpedig az embernek egy bizonyos életkorig nincs na-gyobb, és nincs is más egészséges lehetséges mint a szerelem teljessége, hogy kiléphessen önmagából, és megsejtsé, megérezze az egyete-mességet. A szerelem gyönyörű és fájdalmas felkészülés a szeretetre. Nem hiszem, hogy ősi egységének átélése nélkül lehetséges volna el-jutni az igaz szeretetig.*

– Azt gondolom, kicsit félrevezetnek ben-nünket a szavaink, amelyek voltaképpen szemléleti formákat tükröznek, és nem föl-

tétlen Isten igazságát és közlendőit. Biztos, hogy a sokistenhívó vallások Istent is férfi-nak vagy nőnek gondolták el, és az istenek között is elképzelnék szerelmet. Ezt a nagy alapvető emberi tapasztalatot belevetítik az istenek életébe. Az Ószövetség monoteizmu-sában Isten nem férfi, túl van a nemek kü-lönbségén. Ahogy a többi emberi kategóriát meghaladja, a nemekre osztottságon is fölül áll. Még akkor is, ha az Ószövetség úgy be-szél róla mint Atyáról. Ő se nem férfi, se nem nő, vagy egyszerre férfi is és nő is. Na-gyon érdekes, hogy amikor a teremtetörté-net azt mondja: Isten a saját képmására te-remtette az embert, akkor rögtön hozzá-teszi: férfinak és nőnek. Tehát nem a férfi Isten képmása, hanem az ember, aki vagy férfiként vagy nőként él. Az élete éppen a férfinak és a nőnek az egymásra találásá-ban, szerelmében, hűségében válik úgy-ahogy teljessé. Az Ószövetség alkalomadtán – mondjuk azt – asszonyi kategóriákkal is beszél Istenről. Például a prófétánál szere-pel: hogyha az anya elfejtheti egyetlen gyer-mekét, én nem felejtetek el téged, nevedet a tenyerembe írtam. Jézusnak szintén van ha-sonló mondata, – amelyikben a vajúdo asszonyról beszél. Amikor annak eljön az órája, kinlódik és szomorú, mert nagyok a fájdalmai, de atmosolyog a könnyein és örül, hogy ember születik a világra. Jézus-nak, akirek nem volt felesége, testvére, szeme volt arra, hogy az asszonyt ebben a helyzetében meglássa. Az a csodálatos, hogy a saját eljövendő, közelgő szenvedését és az övéire váró szenvedést hasonlítja a vajúdo asszonyéhoz. Azt hiszem, hogy az asszonyok-hoz, a nőkhöz való kapcsolata is sokkal gaz-dagabb volt, mint mi azt sejtethénk. Az evangéliumokból kiviláglik, hogy körülvet-ték őt az asszonyok. Hallatlan tartózkodás-sal szólt hozzájuk, mégis egészen az övék tu-dott lenni. Nyilván az ő emberségében – ha ember lett, vagy férfinak vagy nőnek kellett lennie – Istennek az egyetemességéből is fölragyogott valami. Úgy tudott odafordulni a körülötte lévő asszonyokhoz, hogy azok a magukénak érezték, mert látták, nem ide-genként fordul hozzájuk, hanem testvéri szóval, nagyon meleg és igaz szeretettel. Eb-ből az Evangélium, ha keveset mutat, az csak annak köszönhető, hogy ennek meg-ragadására, szóvátételére egyszerűen nem voltak szavai.

– Jézus nem írt. Az evangéliumokat emberek írták. Ők viszont kultúrájuk meghatározottságában éltek és alkottak. Ahhoz tehát, hogy tanításaikat maradéktalanul megértsük, ismernünk kell életszemléletüket, jelképiségüket, erkölcsüket stb. Például az Ószövetség és az Újszövetség kultúrtörténeti szintjén a nő, az asszony mindenképpen értéktelenebb teremtmény a férfinál, ezzel szemben a mi világképünkben az értéke központi helyen áll. Földrajzilag közelebbi példával élve: állítsuk egymás mellé Goethe Faust-ját és Madáchnak Az ember tragédiáját, látnunk kell e két mű vagyis két kultúra szinte áthidalhatatlan szemléleti különbségét. Faust a ráció embere, okoskodásában mégsem boldogul, Mefisztó csábítására letér útvjáról, és a nőben leli meg boldogságát, ám ennek nagy ára van: végül örök kárhozatra jut. Ha beszélhetünk pesszimizista kifejeletről, akkor itt igen. Madách az emberpár bűnbeesésétől indul, ahol Ádámot az Isten ítélete kényszeríti arra, hogy próbálja fölmérni a kettejük, vagyis az emberiség jövőjét. Lucifer ebben segíti őket, a végső pont mégis, ahova eljuthatnak, tulajdonképpen a kezdet. Ádám szárnyaló kivagyiságából, hogy úgy mondjam, Éva ölébe hull vissza. Az ember tragédiája szerint földi pályánkon tehát az asszony az, aki innen is van és túl is a ráción. Így látva, Goethe életfelfogása közelebb áll a Bibliához, mint Madáché, holott Az ember tragédiájának története biblikusabb.

– Ez hallatlan érdekes kérdés a biblikus szemével nézve. Tudniillik a Bibliában valóban van olyan szemléleti elem, amelyik – mondjuk – asszonyellenes. A rációt félti az asszonytól. Mindattól, amit az asszony személyesít meg. De mindez nem tartozik az Ószövetség alaprétegéhez, hanem annak a hokma kultúrájának a része, amelyet az izraeliták Egyiptomból vettek át, és amelyik átkerült a görögökhöz is. Az éden-történetet, a paradicsomi elbeszélést nézve kétségtelen, hogy az asszony az, aki szakít először a fáról, és ő áll szóba a kísértővel. Azért a Biblia elbeszélése szerint is az igazi vétek Ádámé. Úgy lehetne mondani, hogy itt az asszony érzékenyebb a rosszra és a jóra is, Isten dolgaira meg a Sátánra is, – rebbenékenyebb a férfinál. Rosszra is csábítja a férfit, jóra is, aki viszont lomhább, nagyobb a tehetetlensége és döntéseieért a felelőssége is. Döntéseibe jobban beleragad, ha egyszer a rossz

mellé állt, kevésbé hajlamos, hogy megbánja. A bűnbeesés történetében az asszonynak és a férfinak a szerepe csodálatosan kiegyenlítődik. Emberi részről valóban az asszony a kezdeményező, mégis nagyobb felelősség hordozója a férfi, ami ugyanakkor nem jelentékteleníti a másik szerepét se ilyen, se olyan módon. Ennek az Egyiptomból érkező hokma kultúrájának – hokma bölcsességet jelent – a bölcs ember volt mint műveltségi magatartásnak az eszménye. Félt az asszonytól. Ez lecsapódik a Bibliában, ugyanakkor, ha háttérben is, hatalmasan jelen vannak a nagy imádkozó asszonyok, akiknek a sora Máriáig vezet. Megjelennek ők, akik a kegyelemre érzékenyebbek a férfinál, éppen azért Isten titokzatos szándékainak szolgálatára kaphatóbbak. Anyaként, feleségként ott állnak a férfi mellett, és ha közéleti szerepe a férfinak van, azt az ő tevékenységük készíti elő, határozza meg mélységét s magasságát. Az Evangéliumban van az a kedves jelenet, amikor az asszony Jézust hallgatva magasztalni kezdi az anyját, és azt mondja: boldog a méh, amely téged hordozott, és az emlők, amelyeket szoptál. Megérzi, és zsidó logikával érzi meg, hogy egy férfi, Jézus, ha ilyen tündöklően tud beszélni, és tanúságot tenni az igazságról, azért lehetséges, mert nagyszerű asszonynak kellett lennie, aki őt beszélni és a világban tájékozódni tanította, aki mellett gyerekkorát töltötte. Ezek a Bibliában is jelzik ennek a bizonyos szemléletnek a jelenlétét, amely az asszony szerepét nagyon komolyan veszi. A katolikus egyház életében ez folytatódik a Mária-tiszteletben. Nagyon érdekes Hans Urs von Balthazárnak egyik írása, amelyik arról beszél, hogy amilyen mértékben hajlandó a legújabb korban az egyház megfeledezni Máriáról, vagy kicsit szégyellni a Mária-tiszteletet, olyan mértékben válik pusztán férfias sürgölődéssé és agyaszkodássá a teológia, és az egyházi intézményes élet. Elillán belőle a kegyelemre nyíló figyelem és bensőség, és a szeretetnek a csak asszonyok által megragadható vagy jelenvalóvá tehető mélysége és varázsa.

– Végigtekintve elmúlt kétezer évünkön, azt kell látnom, hogy itt az egyetemesség köntöszében egy kultúra harca folyt más kultúrák ellen, amely népek arcukat akarta eltörölni. Meggyőződésem, hogy még a magyar pogány-

lázadások sem a kereszténység, hanem az agresszív idegenség ellen zajlottak. Jézus ebben is példa, aki dimenziókat kötött össze: eget és földet, Istent és embert, múltat és jövőt. Ezzel megadta a lehetőséget arra is, hogy különböző arculatú világok fordulhassanak egymás felé. Tudjuk, hogy minden egészséges kultúrának éppen nem a másik fölé kerekedés a vágya, hanem nyitottság amannak befogadására, és készség önmaga átadására.

– Valamit még bele kell számítanunk ebbe. Az utóbbi száz esztendőben világszerte elterjedt a technikai civilizáció, amelyik az álegyetemességével el akarja borítani, vagy mint elavult valamit, föl akarja számolni a régi kultúrákat. Megdöbrentő bizony, hogy ezek a törekvések tovább élnek. Nemcsak mint a múlt csökevényei, hanem úgy látszik, mint az emberi létnek a nagyon is fontos tényei és adottságai. Harcuk annál keserűbb, minél kevésbé tudatos vagy szavakba öntött. A kereszténység nem innen van ezeken, hanem túl van rajtuk. Nem föld alá nyomja vagy megtagadja vagy kiséprűzni próbálja, hanem meghaladja az ellentéteket. Valóban nagyon fontosnak gondolom az emberiség jelene és jövője szempontjából is Jézus Krisztust, mindazt amit ő jelent. Történelmi és emberi szempontból is. Másfelől viszont azt gondolom, hogy az egyház életében most nagyon fontos szakaszhoz jutottunk el. Történelmének kezdetén a kereszténység kilépett a zsidóságnak a köréből, és lassan szót tudott érteni a görög és a római világgal, és később egészen átítatta azokat, közben maga is átítatózott azok sugallatától. Ezután egy nagy határátlépéssel kontaktust talált a népvándorlás népeivel. Most viszont az európai kereteket kell hogy meghaladja. Nem úgy, hogy megtagadná azt a kétezer évet, ami ide kapcsolja, de úgy, hogy ezeken a kereteken túllép. Még mielőtt a modern, technikai civilizatorikus életforma megsemmisítené vagy föld alá nyomná, kapcsolatokat kell hogy keressen az emberiség többi nagy kultúrájával. Akkor fogja majd a saját, eddig fölszínre nem hozott kincseit is sokkal gazdagabban föltárni, és maga is fölfedezni. Hiszen Szent Pálnak a kolosszeiekhez írt leveléből tudjuk, hogy Krisztust azért küldte Isten, hogy mindent öbenne foglaljon össze. Nemcsak egy népnek, egy kultúrának a megváltására küldte, hanem

azért, hogy az egész emberiséggel értsen szót, és hogy szótértő közösséggé váljék körülötte az egész emberiség.

– Az egyház tulajdonképpen örülhet annak, hogy megszabadult, sőt felszabadult azok alól a földi, hatalmi terhek alól, amik eddig lenyűgözték, és amelyeknek oka minden bizonnyal történelmi szükségszerűség volt. Így kell hinni, mert ezt az egyházat a magyarság mint egyetemes eszmék hordozóját, mint Anyaszent-egyházat tisztelte és védelmezte – sokszor minden földi, politikai érdekén, még kultúráján és a testvériességen is átélve.

– Biztos, hogy okunk lehet az öröme. Szent Pál írja, amikor gyöngé vagyok, akkor vagyok erős, és ha dicsekedni kell, gyöngeséggel dicsekszem. Az egyház is, a kereszténység is, amikor az intézményes biztonságait elveszíti, akkor nyilván közelebb kerül a rendeltetéséhez. Ezt mégsem egyszerű átélni. A gyöngeségnek is megvannak a kísértései. Ószövetségi képpel szólva, a bibliai Józsefnek a sorsa akkor van Isten tenyerében, amikor testvérei verembe lökik, vagy amikor Egyiptomban börtönbe kerül. Utólag ezt ő is így látta, akkor mégsem lehetett egyszerű elfogadnia. Talán valamit máris észlelünk abból, hogy az egyház vagy a kereszténység veszteségei által, azzal, hogy emberi pozíciókat veszít, gazdagabb lesz. Közelebb kerül ahhoz, amit miődig is szolgálni akart. Figyelmesebben igyekszünk szétnézni, és valóban annak az útjait keressük, hogy úgy tudjunk az Evangéliumról szólni, kit-kit lelkiismeretének legmélyén érintsünk, ne az ellenkezésnek vagy idegenkedésnek a mechanizmusait mozgósítsuk benne. Úgy vigyük elé Isten igazságát, mint ami az ő legmélyebb igazsága is, ami neki szóló, számára üdvösséget ígérő igazság. Mindemellett azt is számba kell venni, hogy valahol mégis meghúzódik a saját életünkben, az emberek életében, a világ életében is, kidisputálhatatlanul, a rossznak a misztériuma. Nemcsak az egyház ügyességén múlik hát, hogy az Evangélium hogyan jut el az emberekhez. Minden ügyesség, minden igazság közben ott van bennünk, és ahogy bennünk, körülöttünk is, egy csomó tehetetlenség, amit lassan világit át a fény.

SZÖLLŐSI ZOLTÁN